

På sporet af...

... det nye Mørkhøj

En spadseretur fra TV-byen
via Lillegårdskvarteret til Lundevang Skole

Indhold

Indledning.....	3
1. TV-byen / Gyngemoseparken	3
2. De spidssnudede frøer	6
3. Gyngemoseværket	7
4. Enghavegård Skole og Blaagaard Seminarium	10
5. Alléhusene.....	13
6. Omsorgscentret Rosenlund.....	14
7. Ældrecentret Gyngemosegård.....	15
8. Mørkhøjvej 144 A-N	16
9. "Lillegårdens Villaby"	18
10. Ilbjerg Allé 4	21
11. Lillegårds Allé 27 og 31	22
12. Mørkhøj Skole	26
13. Mørkhøj Bibliotek	27
14. Lille Mørkhøj Heldagsskole	29
15. Mørkhøj Kirke	29
16. Træskulpturer i Torveparken	32
17. Toftegårdens Haveby	34
18. Selvbyggerme på Oktobervej	36
19. Center for Døve	38
20. Lundevang Skole	41

© Gladsaxe Kommune, Byarkivet

Forside: Bryllup i Mørkhøj Kirke, juni 2006

Tekst: Eva Molin

Farvefotos: Eva Molin

Layout & tryk: Grafia Design

Oplag: 2500

1. udgave: maj 2006

Særlig tak for kritisk gennemlæsning af hele eller dele af guiden til:

Borgmester Karin Søjberg Holst, Karin Ege, Bolette Rørdam, Charlotte Voss, Jesper Rysgaard, Lars Nørgaard, Dennis Larsen, Jesper Bjerring Larsen samt eksterne konsulenter John Monberg, Bente Martinez og Svend A. Jensen.

Se oversigtskort bagest i hæftet

Indledning

Folk, der har boet i kommunen det meste af en menneskealder kan huske, hvordan Mørkhøj var lig med den landsby, som lå omkring gadekæret nede ved Mørkhøjgård. Altså på den anden side af Ringvejen. Mørkhøjgård var én af Mørkhøjs oprindeligt otte gårde. Mørkhøjgård er den eneste fredede bygning i kommunen, hvis man ser bort fra et par kirker, højdebeholderne ved Tinghøj og Aldershvile Slotsruin. Den her foreslåede rute fører ikke forbi gården, som ligger på Mørkhøj Bygade. Ikke fordi stedet er uinteressant overhovedet, men fordi ruten ellers bliver for lang til en hyggelig spadseretur.

Den del af Mørkhøj, som vi vil bevæge os rundt i, blev før i tiden kaldt Stavnsbjerg.

Næsten alt i den del af Mørkhøj vi spadserer i, er bygget efter 1930. Det betyder at Mørkhøj-borgere bor i kommunens mest moderne og planlagte bydel. Omvendt betyder det, at spor fra fortiden er ret sjældne. Turen her begynder ved TV-byen og slutter på modsatte fortov ved Lundevang Skole. Mellem de to yderpunkter har man gået ca. 5 km, hvis man følger den foreslåede rute. Den foreslåede rute kan ikke køres i bil, ligesom der på visse strækninger ikke må cykles.

1. TV-byen /Gyngemoseparken

Fjernsynets sejrstogt i Danmark indledtes i 1948, hvor Radiorådet bevilgede penge til indkøb af forsøgsudstyr.

Man fik plads i et lille lokale i toppen af Radiohuset, og efter et par års tiløb gik DR i gang med at sende. Men der var slet ikke plads til andet end radioen på Rosenørns Allé, hvor de i forvejen led af pladsmangel. TV-mediet havde brug for masser

Gladsaxe-senderen på Tinghøj.

af rum. I første omgang lagde man ud med en TV-sender på Tinghøj. Masten er 266 meter høj og blev anbragt i 1955. Gladsaxe-senderen kan ses fra store dele af kommunen.

Næste skridt var fysisk plads til fjernsynet. Eftersom Gladsaxe allerede havde fået Gladsaxe-senderen, var det oplagt at kigge nærmere på kommunen, om der også kunne findes et egnet sted til en ny TV-by. Erhard Jacobsen var netop blevet valgt til borgmester, og han engagerede sig fuldt og helt i sagen om den nye TV-by. Naturligvis skulle den ligge i Gladsaxe! I 1958 købte Radiorådet det 90.000 kvadratmeter store areal ved Mørkhøjvej, som tidligere havde hørt til én af kommunens største gårde, Enghavegård.

En arkitektkonkurrence blev udskrevet, og opgaven med at designe den nye TV-by blev overdraget til firmaet Vilhelm Lauritzen. I august 1964 blev det første fjernsynsstudie taget i brug. Siden da blev TV-byen udvidet mange gange.

Selvom DR er flyttet ud i Ørestaden, bliver højhuset, som arkitekt Vilhelm Lauritzen tegnede, stående som et var-tegn over både Mørkhøjs og TVs udvikling. I Gyngemosepark, som TV-byen nu hedder, forventes det, at de fleste af de bestående bygninger vil blive bevaret og suppleret med

Æblehaven består af to husblokke med hhv 70 og 42 boliger i hver. Der er tale om udlejningsboliger designet dels af Kieler Architects A/S dels af Arkitektfirmaet Mangor og Nagel. De i alt 112 boliger er på 2-4 værelser med 83-106 kvadratmeter. Fotografiet her er taget primo 2007, hvor de første 70 lejligheder var ved at være klar til indflytning.

Søterrasserne består af 80 andelsboliger på mellem 68 og 114 kvadratmeter fordelt på to husblokke. Øverst i hver husblok ligger fire penthouseboliger på 78-114 kvadratmeter med store tagterrasser. Det er Sjølsø Gruppen, der står bag byggeriet, som er tegnet af arkitektfirmaet Vilhelm Lauritzen. Byggeriet adskiller sig fra f.eks. Åkandehusene ved, at andelshaverne har haft stor indflydelse på, hvor lejlighedens vægge skulle placeres. Fotografiet er taget i 2006.

Åkandehusene er tegnet af Arkitektfirmaet Lundgaard & Tranberg. Der er tale om 56 ejerboliger med 3-4 værelser på mellem 88 og 107 kvadratmeter. Til hver bolig hører både en øst- og en vestvendt altan. Foto: 2006.

En sidste boligtype udgøres af Kanalhusene, som er tegnet af Kim Utzon. Foto: Januar 2007.

nybyggeri. Den eksisterende bebyggelse vil overvejende blive anvendt til erhvervsformål, og det forventes, at der kan etableres omkring 3.000 arbejdspladser. Der har i de seneste år være knap 2.000 beskæftiget i TV-byen.

Nybyggeriet vil overvejende blive anvendt til boligbyggeri. Der er udarbejdet en helhedsplan for hele området, og det nye boligbyggeri opføres i fem forskellige etageboligbebyggelser i syv etages højde med i alt ca. 600 boliger. Boligerne er på 2, 3 eller 4 værelser. Der er mulighed for, at der kan etableres daglig- eller udvalgs varebutikker i området inden for et samlet areal på 3.000 m².

2. De spidssnudede frøer

Sjælsø Gruppens storstilede byggeplaner var ved at falde til jorden i 2004. Ikke på grund af manglende penge eller ideer, men på grund af nogle små brune frøer. Det viste sig, at den truede dyreart, spidssnudet frø, levede i to vandhuller i området, og disse frøer er omfattet af EUs habitatsdirektiv artikel 12, bilag IV. Det er fine ord, der dækker over, at den spidssnudede frøs yngle- og levevilkår skal sikres. Med andre ord, frøerne må ikke forstyrres, og deres levesteder må ikke forringes.

Det skal her bemærkes, at de spidssnudede frøer er stort set udryddet i Europa, mens der i Danmark er masser af vand-

Ved vandhullet her levede Bamse og Kylling i årevis i al fredssommelighed sammen med frøerne. Mens byggeriet stod på, blev hullet forsvarligt indhegnet, og der blev opsat såkaldte paddehegn, for at sikre frøernes liv og færden. Foto: 2006.

huller med den frøart, så herhjemme er den nok sjælden i visse områder, men den er ikke udrydningstruet.

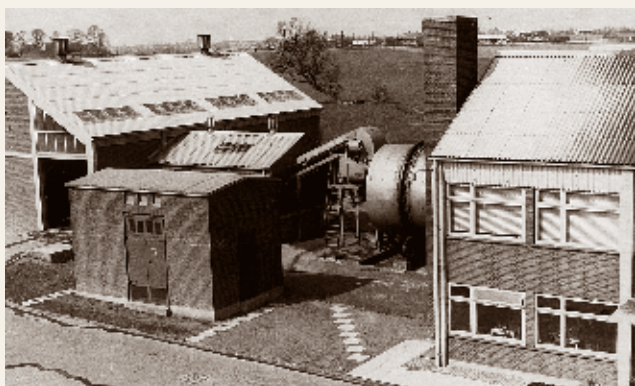
Argumenter som disse hjalp imidlertid ikke. Habitatdirektivet skulle overholdes. Der blev derfor i den igangværende planlægning indarbejdet særlige bestemmelser, som havde til formål at sikre de spidssnude frøers yngle- og levevilkår både under og efter byggeriet.

De to vandhuller blev afskærmet af tråd- og paddehegn. Kommunen ansatte en biolog til at tælle og holde øje med frøerne, og der er stadig ynglende frøer i begge vandhuller. Og ikke kun de spidssnude holder af hullerne, også butsnude frøer og enkelte salamandere bebor de to vandhuller.

For at sikre frøernes spisekammer og leveområder skal en meget stor del af Gyngemoseparkens friarealer anlægges som supplerende naturområder d.v.s. som fugtige lavbundsarealer, beplantet med træer og buske eller udlagt med græs. Der må ikke anvendes kunstgødning eller sprøjtemidler, og græsarealer må kun slås 3-4 gange om året. Der kan indpasses mindre legepladser i naturområdet.

3. Gyngemoseværket

Når man går fra Åkandehusene og videre mod Enghavegård Skole som er næste egentlige stop på ruten, passerer man

Bygningerne fra Gyngemoseværket står endnu. Billedet er fra ca. 1950, hvor rensningsanlægget stod færdigt. Øverst i venstre hjørne, bag skorstenen, kan man skimte Torvegård, den gård, der siden blev revet ned til fordel for Mørkhøj Kirke.

Gyngemoseværket. I dag holder bl.a. Byøkologisk Center til på området. Gyngemoseværket bestod af både pumpestation, transformatorstation og den bygning, hvor der i dag er genbrugsstation. Disse bygninger står endnu og kan ses i skoletiden, mens almindelige borgere, der går søndagstur ikke kan komme ind på området, fordi det er solidt afspærret med jerngitter udenfor skoletid.

De store rensebeholdere som de så ud i 1950.

Da man anlagde industrikvarteret i Gladsaxe, vidste man, at store virksomheder havde behov for stabil forsyning af bl.a. vand. Man vidste også, at det brugte vand på én eller anden led burde renses inden det gik ud i Utterslev Mose, men helt styr på de dele havde man nu ikke. De første år gik spildevandet direkte til Gyngemoserenden, hvorfra det løb videre til fæstningsgraven og ud i mosen. Det var naturligvis slet ikke godt, og i 1950 kunne Gladsaxe derfor indvie det nye Gyngemoseværk, hvor man rensede vandet, forarbejdede slam og dagrenovation til anvendelige gødningsstoffer, og derpå ledte det rensede vand videre til fæstningsgraven og Utterslev Mose.

At vandet stadig ikke var rent nok til at blive udledt i mosen, vidste man godt. Og man havde forsøgt at forklare det for folk i Københavns Kommune, men her vendte man det døve øre til, ikke fordi man ville ødelægge mosen, men fordi der ikke fandtes andre vandveje til mosen end via fæstningskanalen, og mosen havde brug for vandtilførsler.

Det gik fint i mere end 15 år. Gyngemoseværket rensede trods alt ret godt. Men så byggede man Høje Gladsaxe og kobledede de ca. 2000 nye husstande på kloakken til Gyngemoseværket, samtidig udledte enkelte virksomheder nogle meget farlige kemikalier i kloakken, og så gik det galt!

”Urenset spildevand løb direkte ud i mosen. Mosen blev forurennet, iltudviklingen gik i stå, fiskene døde, og mosen ”vendte bunden i vejret”, så der kom til at lugte rædsomt omkring den ellers så dejlige mose”, som der står i Byplanhistoriske noter nr. 15.

Det var i 1966, det gik så galt for den stakkels mose. København anklagede Gladsaxe Kommune, kommunen anklagede virksomhederne i industrikvarteret, og bølgerne gik vældig højt, mens fiskene døde. Det endte dog med, at Gladsaxe Kommune gik fri. De forurenende virksomheder kom til at bære broderparten af oprensningen af mosen, som kom til at koste adskillige hundrede tusinde kroner, en formidabel sum dengang, og Gyngemoseværket blev lukket. Spildevand fra Høje Gladsaxe og industrikvartererne blev fremover ledt videre til Københavns rensningsanlæg Lynetten.

Nu stod kommunen med et tomt rensningsanlæg. I 1977 foreslog en gruppe arbejdsløse mennesker, at stedet skulle omdannes til et sorteringssted for kommunens storskrald med henblik på genbrug. Det gik kommunen med til.

Selve de store tanke blev i 1989 ombygget til forsinkelsesbassiner for spildevand, men ved store regnskyl kunne der stadig ske uheld, så spildevand kom ud i fæstningsgraven og gik videre til mosen. I 2006 blev det vedtaget at bygge et nyt og meget større bassin. Bassinerne befinder sig bag den låste jernport, hvor der står ”nedstyrtningsfare” og kan ikke beses hverken i eller udenfor skoletid.

Byøkologisk Center er et miljøcenter, der er kommet til over en årrække. Centret har ligesom genbrugsstationen til huse på Gyngemoseværkets grund, men det er solidt adskilt fra de farlige bassiner. I 1996 overtog skolevæsenet centret, som i dag betjener alle kommunens folkeskoler; er med til at planlægge den årlige miljøuge i kommunen; samarbejder med Blaagaard Seminarium m.m. Det er Enghavegård Skole, der leder centeret.

4. Enghavegård Skole og Blaagaard Seminarium

I slutningen af 1950'erne stod Blaagaard Seminarium med et gigantisk pladsproblem. Seminariet boede dengang på Kapelvej i København, og der var ikke flere udvidelsesmuligheder, så en udflytning var nødvendig. Nu kom en masse kommuner og planer i spil. Der var prestige i at have et seminarium i kommunen. Men da Erhard Jacobsen blev borgmester i 1958 sørgede han for at seminariet fik et tilbud, de ikke kunne sige nej til. De fik en stor, attraktiv og rimelig billig grund. Og kommunen lovede desuden at anlægge en øvelsesskole i forbindelse med seminariet.

Enghavegård Skole er således både en almindelig kommunal skole og øvelsesskole for Blaagaard Seminarium, og de to institutioner deler blandt andet svømmehal, festsal, gymnastiksal, skolebetjent og varmeanlæg.

Første spadestik blev taget i marts 1961, og da skoleåret begyndte i 1963, blev skolen taget i brug. På dette tidspunkt var skolen hverken halvt eller helt færdig, og oven i købet havde man været så uheldige, at musik- og sløjdlokalerne var brændt inden skolestart, fordi en af håndværkerne fik sat ild til taget over musiklokalet.

Børn på boldpladsen, 1981. De lange vinduesflader i facaden er ét af kendetegnene for arkitekt Jørgen Bo, som man også kan genfinde i Louisiana-byggeriet.

Broen over Mørkhøjvej fotograferet af Arne Mathisen i 1968.

De lokaler, der var klar, skulle skolens elever desuden dele med seminaristerne, for Blaagaard Seminarium rykkede ind samtidig. Skolen blev indviet i 1967 og stod helt færdig i 1969. Til gengæld er Enghavegård Skole og Blaagaard Seminarium nok det mest mondæne og flotte skolebyggeri, kommunen kan byde på. Der var ikke færre end tre medaljehængte arkitekter, heraf to professorer, til at tegne skolen og seminariet. Den ene af professorerne var Jørgen Bo, som også var med til at tegne Louisiana.

Erling Leth var første skolebetjent på Enghavegård Skole. Han flyttede ind på skolen i maj 1963, altså mens alt stadig var én stor byggeplads, og blev boende med sin familie i 34 år. I dag bor skolebetjentene ikke længere på skolen. Billedet er taget af Erling Leth og viser hans familie inklusiv hund og baby i maven.

Enghavegård Skole med TV-byen i baggrunden, 2006. Der er i dag ca. 500 børn på skolen, fordelt på 20 klasser. Desuden er der en specialklasse, kaldet "familieklassen", hvor børn, der har det svært fagligt og socialt kan gå én dag om ugen sammen med den ene af deres forældre. I familieklassen er det forældrenes opgave at opdrage barnet, mens læreren tager sig af undervisningen. Familieklassen skal ses som supplement til Lille Mørkhøj Heldagsskole, som passeres senere på ruten. Børnene er normalt knyttede til familieklassen et halvt år, hvorefter de kommer tilbage til den almindelige folkeskoleklasse på fuld tid.

I første omgang flyttede man 12 klasser fra Mørkhøj Skole over på den nye Enghavegård Skole i 1963. Det fik forældrene til at fare i blækhuset og true med boykot, for næsten alle eleverne boede på den anden side af den allerede dengang stærkt trafikerede Mørkhøjvej. Forældrene turde ikke sende deres børn alene over den vej. Som flere andre gange i Mørkhøjs nyere historie kom den gode "fe" alias Erhard Jacobsen og løste problemerne. På tre dage fik han rejst en bro over vejen, så skolen kunne begynde til tiden. Broen var bygget i trykimprægneret træ, og kunne holde til at 200 børn stod og hoppede på den samtidig, som der står i lokalavisen fra 15/8-1963. Samtidig havde den været billig og kun kostet en femtedel af, hvad en betonbro ville have kostet. Broen er forlængst væk igen.

Blaagaard Seminarium hænger fysisk sammen med Enghavegård Skole, som man kan se på billedet her fra 2006.

*Blaagaard Seminarium har i dag ca. 1350 lærerstuderende.
Foto: 2006.*

5. Alléhusene

Overfor Blaagaard Seminarium, på Mørkhøj Parkallé er opført 84 rækkehuse i 2006. Arealet lå hen som en grøn plet i mange år, men det hørte med til TV-byens jorder, så da Sjælsø Gruppen begyndte Gyngemose-byggeriet, var det oplagt, at arealet ved Mørkhøj Parkallé også skulle bebygges.

Det er arkitektfirmaet Dissing & Weitling, der har tegnet de nye rækkehuse. Det beboede areal er fra 116 til 154 kvadratmeter, alt efter om loftsrummet er inddraget i beboelsen eller ej. Nogle af husene har desuden glasoverdækket udestue, og samtlige huse har et skur. Udefra ser husene meget ens ud, men de enkelte ejere har haft stor indflydelse på indretningen, så indvendigt er de meget forskellige. Især køkkener og badeværelser. Der hører både for- og baghave til hvert hus, og desuden er der fælles legepladser og stort parkeringsareal.

6. Omsorgscentret Rosenlund

Området mellem de nye Alléhuse og etageboligerne ved Mørkhøjvej 132-142 var det sidste egentlige landbrugsland i Mørkhøj. Her blev dyrket korn op til omkring 1980. De næste ti års tid kom jorden til at ligge ubenyttet hen. Ikke fordi kommunen manglede planer, men fordi der lå en gammel aftale med Københavns Kommune, om at Bystævnet i Husum skulle forlænges via Tingbjerg og munde ud i Mørkhøjvej, og den forlængelse skulle på Gladsaxe-siden netop lægges et sted på disse uopdyrkede marker.

I 1989 stod det klart, at den påtænkte vejforlængelse ikke ville blive til noget, og da Foreningen Socialt Boligbyggeri (FSB) foreslog en arkitektkonkurrence om bl.a. et ældrecenter og ældreboliger på området, slog kommunen til. I 1990 kom en byplan for området, og i 1993 kunne ældrecentret Gyngemosegård indvies.

Inden byggeriet kunne gå i gang, foretog arkæologer fra Københavns Amtsmuseumsråd prøveudgravninger, og det gav så gode resultater, at museumsrådet iværksatte en større ar-

Følger man stisystemet parallelt med Mørkhøjvej, er det ældreboligerne, man fortrinsvis kan se. Omsorgscentret Rosenlund har indgangsparti ud mod Mørkhøjvej. Foto: 2006.

kæologisk undersøgelse, som påviste bygningsrester fra et hus helt tilbage fra 6-700 f.kr. og yderligere tre huse fra ca. 200 f.kr.

Behovet for et egentligt omsorgscenter var dog til stede. Og snart begyndte man at tale om at bygge et omsorgscenter ved siden af Gyngemosegård. Første spadestik til dét, der skulle blive Omsorgscentret Rosenlund, blev taget medio 2000, og i august 2001 kunne beboerne fra Omsorgscentret Bakkegården i Bagsværd rykke til Mørkhøj i en stort anlagt flytning, hvorefter Bakkegården skulle gennemgå en tiltrængt modernisering og reovering.

Omsorgscentret Rosenlund er opkaldt efter et tidligere gartneri i Mørkhøj. Det bebyggede areal er på 7.500 kvadratmeter og rummer 112 plejeboliger. Kommunen havde i dette tilfælde allieret sig med Dansk Almennyttig Boligbyggeri, som fik ansvaret for byggeadministrationen. I 2005 kunne yderligere 56 ældreboliger på Rosenlunds område tages i brug samt køkken og café for Rosenlunds beboere og andre ældre fortrinsvis fra Mørkhøj.

7. Ældrecentret Gyngemosegård

Gyngemosegård var det eneste pensionist- og dagcenter i kommunen, der ikke lå i forbindelse med et omsorgscenter med plejeboliger, da det blev bygget. Centret tilbød og til-

Ligesom på Rosenlund vender Gyngemosegårds ældreboliger ud mod mosen. Dagcentret Gyngemosegård har et markant indgangsparti ud mod Mørkhøjvej. Foto: 2006.

byder ældre medborgere ergo- og fysioterapi, deltagelse i alt fra perlesyning til fitness, sundhedscenter, banko m.m. Ældrecentret Gyngemosegård er kommunalt og blev indviet 15/10-1993. FSB havde i dette tilfælde ansvaret for byggeadministrationen, som udover ældrecentret rummer en række ældrevenlige boliger og en børneinstitution. De ældrevenlige boliger stod allerede klar i 1992. Gyngemosegård er opkaldt efter den gård, der lå ved nuværende Mørkhøj Bygade og Hjortestien.

I forbindelse med Gyngemosegårdbyggeriet opførte FSB også en børneinstitution, som har plads til både vuggestue- og børnehavebørn. Den hedder Hyldegården og kunne tages i brug i august 1994. I dag er der masser af børnehaver og vuggestuer at vælge mellem i Mørkhøj, men det tog sin tid, førend det kom så vidt. At udvikle en bydel tager mange år. En af de første institutioner, man fik i Mørkhøj, var en vuggestue. Den var privat og oprettet af et storvaskeri til brug for de ansattes børn. Først i løbet af 1950'erne kom kommunale børneinstitutioner til.

8. Mørkhøjvej 144 A-N

Når man har passeret de to omsorgscentre, kan man fortsætte med at følge stien. Gå til højre, når den deler sig. Ellers havner I i mosen. Til venstre kommer nu nogle små

Mørkhøjvej 144 – set ind i én af de tre klynger på en idyllisk sommerdag, 2006.

klyngehuse. Der er i alt 12 enkelthuse, som blev opført i tre grupper eller klynger i 1976. De er tegnet af Bent Rohdes Tegnestue for A/S Nordisk Gjenforsikrings-selskab. I dag er de omdannet til ejerboliger. Husene er meget små. Hvert hus indeholder to værelser, køkken og badeværelse og er på knapt 52 kvadratmeter, så husene skal ses som et alternativ til en lille lejlighed. Til hvert hus er der desuden et udhus, men det grønne område omkring husene er fælles.

Mørkhøjvej 132A-142I ligger på modsatte side. Det er etageboliger bygget i årene 1959 til '62. De ejes af pensionskasserne for henholdsvis lægesekretærer og kontorfunktionærer.

Selvbyggerhuse

Først et lille kuriosum. Når I passerer Mørkhøjvej, så bemærk gadelamperne. Den slags tænker man ikke meget over, når man bor i kvarteret i dag, men faktum er, at fra arkitekt Meulengracht første gang ansøgte kommunen, om at der blev opsat vejlamper på Mørkhøjvej, og til lamperne faktisk kom, skulle der gå 32 år! Meulengrachts ansøgning blev afslået i 1929, og gadelamperne fik Mørkhøjs borgere i 1961. Altså kun på Mørkhøjvej, de øvrige veje i kvarteret fik først kommunal belysning fra 1962.

Mørkhøj var den bydel i Gladsaxe Kommune, der holdt fast i landbruget som hovederhverv i længst tid. Gårdene blev udstykket mellem 1930 og 1950. I første omgang blev meget gårdjord udstykket til gartnerier, siden blev gartnerierne udstykket til kolonihave- eller parcelhusgrunde eller opkøbt og bebygget af de store ejendomsselskaber.

Overalt i Mørkhøj kan man finde selvbyggerhuse. Nogle steder slog man sig sammen i foreninger og byggede huse i fællesskab, hvorefter man trak lod om de færdige huse. Andre steder startede en familie med at have et lille sommerhus eller en kolonihave på deres grund for siden at udvide til helårshus.

9. "Lillegårdens Villaby"

Lillegård var oprindeligt en trelænget arvefæstegård, som hørte under Enghavegård. Da man nåede år 1900 var gården så nedslidt, at den ikke længere kunne bruges til mennesker, og alle tre længer blev brugt til lader. I forhold til Enghavegårds primære jorder, hvor senere bl.a. TV-byen blev bygget, lå Lillegårds jorder langt væk, og da arkitekt J.L. Meulengracht bød på jorden i 1929, fik han skøde på det område, som i dag svarer omtrent til hele Lillegårds Allé og de ulige numre på Onsbjerg Allé, formedelst 40.695 kr. Ejeren af den resterende del af Lillegårds jorder var en grosserer, der hed Henrik J. Hansen.

Meulengracht og Hansen fik nu tilladelse til at projekttere vejene Lillegårds Allé, Onsbjerg Allé, Ilbjerg Allé og Stavnsbjerg Allé, og hele området blev udstykket til villaparceller. Det nye kvarter, der på den måde opstod, blev samlet døbt Lillegårdens Villaby, og stort set samtlige huse i kvarteret er selvbyggerhuse, som arkitekt J.L. Meulengracht tegnede.

Den sidste rest af Lillegård var denne lade, som er fotograferet ca. 1928. Laden er fotograferet fra Mørkhøjvej, og man ser i retningen nordvest.

Det indgik simpelthen i grundhandlen, at man som en slags bonus kunne vælge mellem mindst 19 af Meulengrachts typehuse. De fleste af typehusene er skåret over nøjagtigt samme læst, hvor størrelsen er den væsentligste forskel fra hus til hus.

Filantropen J.L. Meulengracht

Arkitekt Meulengracht var en idealist og filantrop. I sine unge år tog han til Kina og byggede havne og skoler. I 1930'erne og 40'erne havde han tegnestue i Gothersgade i København, men var ved siden af aktiv i Søborg Forskønnelsesforening. Både i Søborg og andre steder i Københavns omegn arbejdede han for, at arbejderne skulle få mulighed for at få eget hus og have. I Søborg tegnede han og en anden engageret arkitekt ved navn Gothenborg typehusene på Vandtårnsvej og Marienborg Allé, kaldt "Indianerlandsbyen". Men indianerlandsbyen blev først gradvist en succes. Folk brød sig ikke om, at det hele var så ens, og så snart hu-

J.L. Meulengracht født 18/8-1883 død 6/7-1966.

Foto: Polfoto.

Ilbjerg Alle 8-12, 2006. Her er bungalow-stilen stadig bevaret i de meulengrachtske huse.

sene var solgt, begyndte folk at sætte deres helt eget præg på dem. Det var ikke lige dét, Meulengracht havde ønsket. Ud over at være billigt og funktionelt måtte det gerne se pænt og ensartet ud, var Meulengrachts filosofi.

I Mørkhøj anlagde Meulengracht derfor en noget anden strategi. Han tegnede nu flere forskellige typehuse, som kunne opføres af enten håndværkere eller selvbyggere. Fælles for husene var, at de var enkle, funktionelle og spartanske, de skulle kunne opføres og betales af folk uden de store indkomster. Arkitektens tegnehjælp var ikke gratis, men meget billig, forudsat at man havde købt sin grund af Meulengracht, og forudsat at man ville nøjes med ét af de standardhuse, som blev tilbudt.

Meulengracht tjente dog også penge. Hans del af Lillegårds jorder blev udstykket i næsten 100 parceller, som hver især kostede køberen ca. 4000 kr. Hansens del af jorden blev også udstykket, men her kunne man forhandle om prisen, kan man se af de gamle skøder. Hansens grunde blev handlet for alt imellem 400 og 13.000 kr., og det selvom grundene var næsten ens i størrelsen og lige ubebyggede.

10. Ilbjerg Allé 4

Huset på Ilbjerg Allé 4 er sjovt nok noget af det første, man lægger mærke til, når man går ned ad Lillegårds Allé. Den nye overbygning er meget markant, og huset er da også værd at lægge mærke til. Eftersom det ligger i Lillegårdens Villaby, er det et af arkitekt Meulengrachts typehuse. Huse-
ne på Lillegårds Allé 27 + 31 samt Ilbjerg Allé 4 stod færdig samme år i 1930, men Ilbjerg Allé 4 var større med hele 86 kvadratmeter beboelse, og det var en let tillempet version af denne husmodel, som tydeligst kom til at præge Toftegårdens Haveby nogle år senere. Her var ingen kælder, men til gengæld hele fire værelser, forstue, køkken, WC, vaske- og brænderum.

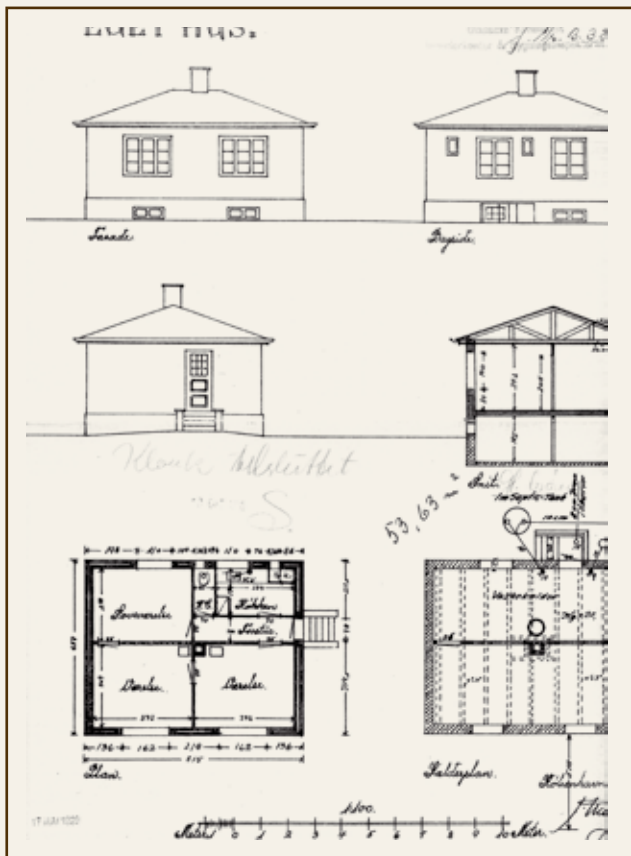

Ilbjerg Allé 4, 2006. Typehuset har nummer 17u.

I dag er der langt større krav til plads, end der var i 1930'erne. De fleste af de små selvbyggerhuse fra den tid er allerede udvidet. En del har fået bygget et værelse eller to til ud mod haven, men nogle har, ligesom huset her, gennemgået den helt store modernisering og er med kreative arkitekters hjælp udvidet til cirka dobbelt størrelse. I dette tilfælde er der kommet overdækket terrasse ud mod baghaven, kælder og ny 1. sal på huset. Den moderne overbygning er fra 2004.

11. Lillegårds Allé 27 og 31

Husene på Lillegårds Allé er typiske meulengrachtske selvbyggerhuse, og især nr. 25 og 31 ligner sig selv. Her skal vi dog koncentrere os om husnummer 27 og 31. De to huse var stort set identiske, men spejlvendt af hinanden. Nummer 31 var dog 10 kvadratmeter større end nummer 27.

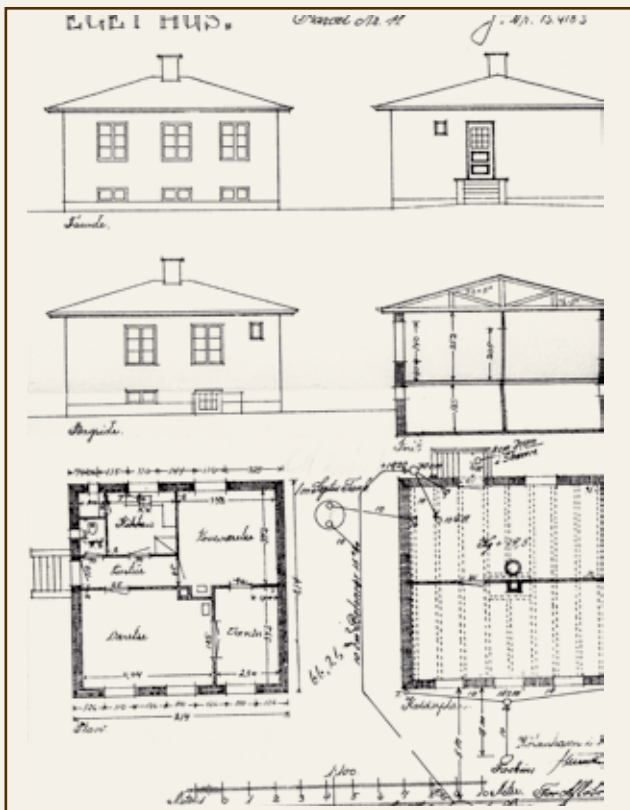

Grundplan til husnummer 27. Typehus 1k.

De to selvbyggerhuse havde hver især tre værelser, køkken, forstue, WC og bryggers/vaskerum. Indgangspartierne var ikke overdækkede, sådan som hovedparten er i dag. Alle selvbyggerhusene var pudsede. Årsagen var, at man brugte genbrugsmursten fra nedrevne bygninger i Københavns indre by til at bygge husene i Mørkhøj med. Genbrugssten var billige og ikke eftertragtede, fordi arbejdet med at rense dem, førend de faktisk egnede sig til genbrug, var enormt.

Husnummer 27 og 31 i 2006. Nummer 27 har fået skalmur. Oprindeligt var det pudset. Nummer 31 ser til gengæld næsten ud, som da det blev bygget, altså set udefra.

Grundplan til husnummer 31. Typehus 16k.

Familien Jönsson foran deres næsten færdige hus på Lillegårds Allé 27. Foto: Rita Bendtsen.

Dertil kom, at et hus bygget af genbrugssten uværgerligt skulle pudses, for kønt så det ikke ud med de gamle sten. Men afrensningen var nok alligevel værst. Til et typisk hus gik i omegnen af 16.000 mursten, og samtlige skulle renses for kalk. Ved håndkraft vel at mærke! At rense mursten blev anset for at være kvindearbejde – det perfekte tidsfordriv for den hjemmegående husmor!

Nogle af de tidligste huse havde kælder, sådan som Lillegårds Allé 27, men det var primært antallet af beboede kvadratmetre, der varierede fra hus til hus. Lillegårds Allé 25 er et typehus, som kun blev opført denne ene gang. Meulengracht havde nemlig overvurderet selvbyggerfolkets evner og tålmodighed. Nummer 25 var tre år undervejs. Deraf lærte Meulengracht, at en selvbygger skulle kunne bygge sit hus på max et år, hvis altså han brugte al sin fritid på byggepladsen. Han opdagede også, at en "dræber" blandt selvbyggerne var huse med kældre. Kælderen skulle graves med håndkraft, og inden folk fik gravet kælderen ud, var de generelt så trætte af husbyggeriet, at det tog år at få det fuldført. De "fejl" Meulengracht gjorde i Lillegårdens Villaby, gentog han ikke i Toftegårdens Haveby få år senere.

Familien Jönsson købte grunden på Lillegårds Alle 27 af Meulengracht d. 21/3-1930 og ansøgte kommunen om tilladelse til at opføre et hus på godt 53 kvadratmeter med fuld kælder. Badeværelse og indlagt varme var der ikke i de meulengrachtske standardhuse, man var stadig i kakkellovnenes tidsalder. Centralvarme fik de fleste af husene, men

Lillegårds Allé 25 bør man kigge på, når man er på vejen. Huset anses nemlig i dag for at være bevaringsværdigt, idet det står noteret som et eksempel på Bedre Byggeskik-stilen. Det er naturligvis også et meulengrachtstypemodul, type 7k, men én af de meget sjældne typer, som ikke findes i andre eksemplarer i kvarteret.

først ca. 30 år efter de var bygget, nemlig i 1960'erne. Badeværelser er der stadig flere af husene, som mangler i følge kommunens optegnelser.

Selvbyggerne brugte i omegnen af 7.500 kr. på materialer til deres huse samt alle ferier, fridage og aftentimer i et års tid, førend husene var en realitet. Normalt gav både familie og venner desuden et nap med.

Går man videre ad den foreslåede rute, ser man masser af eksemplarer på typehusene. Her er det Onsbjerg Allé 23+21, 2006. Hustype 16uv og 17u. Huset på Onsbjerg Allé 23 blev én af de to mest benyttede hustyper i Toftegårdens Haveby.

12. Mørkhøj Skole

Selvom Mørkhøj begyndte at vokse allerede i 1930'erne, skete der ingenting på skolefronten. Børnene fra Mørkhøj skulle gå de godt 2,5 km til Gladsaxe Skole, og både forældre og elever blev mere og mere utilfredse. I juli 1933 klagede Lillegårdens Grundejerforening over, at skolebørn fra kvarteret blev forulempet af uterlige mandspersoner på den lange skolevej. Grundejerforeningen mente godt, kommunen kunne stille en barak eller to til rådighed for en midlertidig skole i Mørkhøj. Kommunen var ikke enig. Baraktanken gik til undersøgelse i skoleudvalget, som heller ikke syntes, det var en god idé, og med hensyn til de uterlige mandspersoner blev de klagende henvist til politiet! I 1938 klagede forældrene omkring Lillegårds Allé atter til kommunen over den lange skolevej. Nu ønskede de en skolebus indsat, men det ville kommunen lige så lidt gå med til som barakkerne. Børnene havde godt af motion, de kunne gå eller cykle!

Ti år senere opførte kommunen Marielyst Skole, som ligger overfor Høje Gladsaxe. Skolen lå ca. 100 meter tættere på Mørkhøj end Gladsaxe Skole, så nu kom Mørkhøjs børn til at gå i skole på Marielyst, og sognerådet havde god samvittighed, for nu skulle ingen børn dog gå eller cykle mere end 2,5 km hver vej. 2,5 km var "smertegrænsen" for, hvor lang skolevejen måtte være i følge datidens politikere.

Mørkhøj Skole set fra Ilbjerg Allé, 2006.

Endelig i 1948 fik man en skole i Mørkhøj, i dag kaldet Lundevang Skole. Skolen var bygget til at kunne rumme kvartere ca. 135 skolebørn, men man havde slet ikke taget højde for, at Mørkhøj stadig voksede med raket fart, efterhånden som gartnerierne blev forvandlede til parcelhuskvarterer og tæt/lav bebyggelse. Så efter få år var skolen alt for lille. I stedet for at bygge om og bygge til, valgte sognerådet denne gang at investere i en helt ny og moderne aulaskole. For dog ikke at blive helt ruineret af skolebyggerierne, lavede man en sparemodel. Den af arkitekt Vilhelm Lauritzen udformede nye Mørkhøj Skole blev designet, så den med få modifikationer kunne opføres to steder i kommunen med få års mellemrum. Således var Mørkhøj Skole og Vadgård Skole stort set identiske. Eneste forskel var, at man sparede aulaen væk på Vadgård Skole, der således fik en aulaskole uden aula! Mørkhøj Skole blev indviet i 1954, men allerede udvidet få år senere. At Mørkhøj Skole og Vadgård Skole har været næsten ens, ville man ikke umiddelbart gætte på, hvis man sammenligner skolerne i dag.

13. Mørkhøj Bibliotek

Ville Mørkhøjs borgere låne bøger foregik det på Gladsaxe Hovedbibliotek, der fra 1940 lå på Gladsaxevej 111. Dvs. bibliotekslånere måtte gå endnu længere end skolebørnene. Det gik naturligvis ikke, men finanserne kunne dårligt holde trit med kommunens eksplosive vækst, så indtil 1949 måtte Mørkhøjs borgere vandre de cirka 3 km til Hovedbiblioteket.

Men så fik Mørkhøj sin første biblioteksfilial! Sognerådet havde selv inspiceret og godkendt det. Og bevilget både et gitter til at afskærme det med samt neonlys i loftet. For biblioteksfilialen var nemlig blot et lille lokale, ja, faktisk en balkon, der lå over hallen i den skole, der i dag hedder Lundevang Skolen. Her havde man opsat hylder og fået plads til 500 bøger. Når børnene fik frikvarter, kunne lånerne se lige ned i hovedet på børnene, der myldrede ud i skolens hal. Det var selvsagt meget støjende og ikke særlig praktisk, men det holdt dog i otte år.

I 1957 fik biblioteket rådighed over hele to sammenbyggede rækkehuse i Torveparken. Det betød i praksis, at man fik rådighed over hele 120 kvadratmeter. En balsal i forhold til det gamle balkonbibliotek! Jublen tog dog snart en en-

I 2001 blev biblioteket totalrenoveret og genindviet, og det er nok ikke helt forkert at sige, at Mørkhøj Bibliotek anno 2007 er kommunens flotteste og mest moderne filialbibliotek. Fotografiet her er taget i 2006.

de. Mørkhøj fik stadig flere borgere, og de 7.000 bøger, man maximalt kunne stuve ind i biblioteket, rakte ikke langt nok. Mere plads måtte man have, og det blev derefter et tilbagevendende punkt på den politiske dagsorden. Alligevel kom de sammenbyggede rækkehuse til at fungere i 20 år!

Endelig 1. december 1977 kunne biblioteket flytte ind i den nuværende bygning på Ilbjerg Allé, men helt uden forudgående dramatik var det ikke gået. Allerede i 1971 havde man været så langt med planerne for et nyt bibliotek, at de "bare" skulle godkendes i kulturministeriet. Men dét blev de ikke! Kulturministeriet mente ikke, det var forsvarligt og fornuftigt at lade Arbejderbo stå for byggeriet og lade kommunen leje sig ind i det. Ergo måtte kommunen starte forfra, og det blev en lang og sej proces, for det blev jo dyrt! Først i foråret 1977 kunne borgmester Tove Smidth tage første spadestik, og biblioteket kom til at koste hele 3 millioner kroner. Til gengæld kunne det rumme op til 20.000 bøger + et lille pladeudlån.

14. Lille Mørkhøj Heldagsskole

Denne skole, som ligger lige ved siden af biblioteket, er for normalt begavede børn i alderen 6-12 år. Børnene går på skolen, fordi de har problemer med adfærd, kontakt og trivsel. Skolen er normeret til 24 elever, der er delt op i tre grupper. Til hver gruppe er knyttet to pædagoger og to lærere. Hvor børnene i familieklassen på Enghavegård Skole forbliver elever på normale vilkår alle dage undtagen én om ugen, går børnene på Lille Mørkhøj Heldagsskole på stedet hele ugen, og bliver først genindsluset i en almindelig folkeskole efter 1-4 år på heldagsskolen.

15. Mørkhøj Kirke

Fra Mørkhøj Bibliotek går en sti hen til kirken. Mørkhøj Kirkes historie ligner ingen anden i hele landet. I 1946 blev pastor Teglbjæg ansat som hjælpepræst ved Gladsaxe Kirke. Han fik Mørkhøj som sin særlige opgave. Først danne de man en komite, som skulle få bygget et menighedslokale. Da skolen blev bygget to år senere, endte det dog med, at man i stedet fik stillet et lokale til rådighed på skolen. Lokalet kom til at fungere som menigheds- og kirkesal i mange år.

Men Mørkhøjs borgere, præster og menighedsråd ved Gladsaxe Kirke havde fået blod på tanden og ønskede nu en rigtig kirke i Mørkhøj. Det lykkedes at få indsamlet nogle

Mørkhøj Kirkesal på den nuværende Lundevang Skole, ca. 1950.

penge og komiteen, der nu blev kaldt "Kirkekomiteen", købte en grund. Loven foreskrev dengang, at alle penge til kirkebyggeri skulle være indsamlet, inden byggeriet kunne gå i gang. Og man samlede penge ind. Holdt loppemarkeder og så videre. Sognepræsten ved Gladsaxe Kirke, pastor Mathiesen, hjalp til ved at rejse rundt i landet og holde prædikener mod betaling, pengene gik til Mørkhøjs kirkekasse. Men hver gang kirkekomiteen kunne levere 1.000 kr. til byggeriet, var priserne generelt steget så meget, at byggeriet lå lige langt ude i horisonten.

Til sidst tog pastor Mathiesen, ind for at tale med kirkeminister Bodil Koch. Hun kunne godt se det vanvittige i situationen, og lovede at tale med finansministeren, som hed Kampmann. Og så kom der skred i tingene. Kampmann fandt et smuthul i loven, og pludselig gik det stærkt. Kort tid efter bevilgede Kirkefondet 200.000 kr. til kirkebyggeriet, og resten kunne man efter smuthullet i loven få lov at låne. Smuthullet blev i øvrigt derefter lukket, da man lavede en generel lovændring omkring kirkebyggerier og deres finansiering.

I mellemtiden var den oprindelige kirkegrund blevet solgt, og Gladsaxe Kommune havde doneret en anden grund,

*Torvegård i 1954 set fra Mørkhøjvej.
Her lagdes grundstenen til Mørkhøj Kirke d. 14/2-1959.*

nemlig dér hvor Torvegården lå. Godt nok var gården stadig beboet, men beboerne fik i stedet et hus på Stavnsbjerg Allé, og så rev man gården ned.

Kirkebyggeriet skulle dog godkendes af Kirkeministeriet før start, hvilket fik de høje herrer og damer i statsadministrationen til at udbryde: "Det er jo ikke et slot I skal bygge, men en kirke!" De mente kirken var alt for stor til det lokale antal borgere, og derfor blev kirken reduceret til no-

Mørkhøj Kirke set fra haven anno 1960.

*Mørkhøj Kirke fra samme vinkel i 2006.
Bemærk murstenenes farveskift.*

get, der mest lignede en gammeldags landsbykirke i størrelsen. Denne kirke blev indviet i 1961 og kom til at koste cirka 500.000 kr.

Ikke overraskende blev minikirken meget hurtig alt for lille til at rumme Mørkhøjs kirkegængere for slet ikke at tale om personalet, så i 1971 blev kirken genindviet efter en større tilbygning, hvor man bl.a. fik en menighedssal. Også selve kirkeskibet blev udvidet. Det ser man tydelig på de forskelligfarvede mursten i ydermuren.

I denne skikkelse levede man med kirken i mange år, men den var stadig for lille! I 1999 tilendebagte man den hidtil sidste udbygning af kirken. Nu fik man svalegangen på forsiden af kirken og et tidssvarende kontorafsnit til præster, kirketjenere og kordegne.

Fra Mørkhøj Kirke kan man gå gennem bebyggelsen parallelt med Mørkhøjvej og dreje op ad Debelvej, fortsætte ad Ilbjerg Allé til Augustvej, til højre her, til højre igen ved Juli-vej, til venstre ved Septembervej og ned på Oktobervej. Undervejs er der lidt at kigge på.

16. Træskulpturer i Torveparken

Den bebyggelse, man passerer på vej fra kirken til Toftegårdens Haveby, hedder Torveparken. Bebyggelsen er fra 1955-

*Kirkens
træskulptur,
2006.*

57 og dækker et større område med bl.a. adresser på Rybjerg Allé, Mørkhøjvej, Ottingvej m.fl. Nogle af husene er rækkehuse, andre er bygget som tæt-lavt byggeri. Der er i alt 336 boliger. Det grønne område mellem kirken og Torveparken byder på hele to træskulpturer af savfører Finn Rune Nielsen. Kirken har bekostet skulpturen i hjørnet ud mod Mørkhøjvej af hænder, der holder et lille barn op mod himlen. Den anden skulptur er bekostet af Arbejdernes Boligselskab.

*Torveparkens
træskulptur,
2006.*

17. Toftegårdens Haveby

Cirka fem år efter Lillegårdens Villaby stod færdig, kastede Meulengracht sig ud i et om muligt endnu større projekt. Han havde købt Toftegårds jorder, som han hidtil havde udlejet som kolonihaver for københavnske arbejdere på 25-årige lejemål. Nu foreslog han, at folk kunne få lov at købe deres kolonihaver, mod at bygge et hus efter hans anvisninger på grunden. 258 snedkere, tømrere, maskinarbejdere, bagere mv. tog imod tilbudet, og det resulterede i Toftegårdens Haveby. Toftegårds jorder svarer til området ved Juli-, August- og Septembervej samt en lille bid af Oktobervej. Den gennemsnitlige pris for en byggegrund i Toftegårdens Haveby var 2.300 kr. Det kan måske undre, når man tænker på priserne i Lillegårdens Villaby, men Toftegårds jorder var mere stenede og hårde at arbejde på end Lillegårds jorder.

Septembervej 8, 2006.

I Politiken d. 22/8-1940 stod en lang artikel om Meulengracht og selvbyggerne i Toftegårdens Haveby. Byggeriet var meget nøje gennemtænkt. I modsætning til i Lillegårdens Villaby, havde Meulengracht nu reduceret antallet af typehuse, så der kunne vælges mellem fire. I kommunens byggesagsarkiv kan man se, at det er en sandhed med modifikation. Der er mindst syv hustyper, men 3/4 af alle selvbyggerne valgte i praksis én af to modeller. Den ene hed 16uv. Modellen havde tagudhæng, og vi så den allerede på Onsbjerg Allé 23. Vi passerer den igen bl.a. på Oktobervej. Den anden model hed 16ua og havde skodder. Den passe-

*Selvbygger på Oktobervej 14, som hører til Toftegårdens Haveby, i sommeren 1940.
Foto: Anne Ditzel.*

*Oktobervej 14. Familien Larsen påbegyndte arbejdet med deres hus i 1939. Huset blev taget i brug i november 1940 og godkendt af kommunen i 1941. Familien hørte til de bedrestillede, som havde råd til at leje betonblandere, ligesom huset er et af de store meulengrachtske huse.
Foto: Anne Ditzel.*

Oktobervej 14, 2006. Både Oktobervej 12 og 14 er hustype 16uv. Dvs. husene oprindeligt var på 82 kvadratmeter og så langt mere ens ud, end tilfældet er i dag. Et hus af typen 16uv kostede i 1938 kr. 5.766 at opføre.

res også jævnlige på ruten. Alle tegninger var gjort så nemme som muligt, og havde man problemer, var der ansat en tilsynsførende, som man kunne spørge til råds. Den tilsynsførende kontrollerede hver dag, om det arbejde, man havde udført på huset var i orden. Var man rig nok, kunne man leje en betonblander, når man skulle støbe fundamentet, men det kostede 35 kr., og mange valgte at blande betonen ved egen muskelkraft!

For at kunne gå i gang med at arbejde, betalte man et indskud på 25 kr., og når huset var indflytningsklart, betalte man yderligere 200 kr. Til gengæld sørgede Meulengracht og et af ham nedsat tremandsudvalg for, at alle papirer på hus og grund kom i orden, og at bygherren fik de bedste og billigste lån i sit nye hus.

18. Selvbyggerne på Oktobervej

På Oktobervej kan man både se meulengrachtske huse og mere moderne selvbyggerhuse. Husene indtil nummer 18

Grundplan for husene på Oktobervej 25-129. Det var meget nøje fastlagt, hvem der kunne komme i betragtning som selvbygger. Absolut førsteret havde ægtefolk, som boede i kommunen, men nogle af grundene var forbeholdt unge ugifte, som påtænkte at stifte hjem. I det tilfælde skulle begge parter være fyldt 21 år, og ægteskab skulle være indgået inden en nærmere fastsat dato senest ved husets færdiggørelse. Det var tilstrækkeligt, at den ene af parterne i mindst 10 år havde været og stadig var bosiddende i kommunen!

Husene på Oktobervej er alle på 103 beboede kvadratmeter plus evt. garage. Der blev taget højde for alt muligt, for at husejerne ikke skulle få for mange fikse ideer. F.eks. udleverede kommunen de buske og planter, der måtte og skulle plantes. Hækkene skulle være ligusterhække og maksimumhøjden 160 cm. Det var strengt forbudt at plante træer som ahorn, elm, birk, bøg m.fl. Her ses Oktobervej 35. Foto: 2006.

Oktobervej 29-33. Bemærk buske og træer. Et plankeværk har også sneget sig ind. Hvis man ser på selve husene, er billedet også blevet mere broget, idet nogle har fået skalmur. Foto: 2006.

og 19 hører til Meulengrachts udstykning af Toftegård, mens husene på Oktobervej 25-129 er moderne selvbyggerhuse bygget efter et lidt andet koncept, end dét Meulengracht lancerede i 1930'erne. Hvor Meulengracht hjalp folk til at blive almindelige grund- og husejere, vedtog kommunalbestyrelsen i Gladsaxe i 1965 at udleje jord til selvbyggere. Folk, der lejede jord på Oktobervej, forpligtede sig til at opføre et af kommunen godkendt typehus.

Kommunen sørgede for at alle selvbyggerne fik et grundlæggende kursus i byggeri, og desuden ansatte de, ligesom Meulengracht i sin tid, en faglært tømrer, der gik på byggepladsen til daglig og gav gode råd og vejledning. Kommunen leverede alle byggematerialerne. Til gengæld forventede kommunen, at "enhver fritid bør benyttes. Hjælp fra familie og venner er meget ønskeligt, hvis det ikke bevirker en forringelse af arbejds kvaliteten".

Husene på Oktobervej kunne bygges for godt 80.000 kr. minus hårde hvidevarer og garage, mens et hus med garage og hårde hvidevarer løb op i ca. 93.000 kr., hvilket selv med datidens målestok var billigt for en moderne familiebolig. Til gengæld forblev man lejer af grunden i et fra kommunens side uopsigeligt lejemål, der løber helt til 2050. Hensigten fra kommunens side var helt klart at undgå, at folk skulle anbringe penge i byggeriet som en grundspekulation.

I 2005 vedtog kommunen at tilbyde grundlæggerne at købe deres lejede grunde, hvilket en del af beboerne på Oktobervej har benyttet sig af.

19. Center for Døve

Siden 1972 har Center for Døve haft til huse på Generatorvej i Mørkhøj. Selve institutionen er dog væsentlig ældre. Faktisk startede Center for Døve allerede i juni 1869 som Arbejdsanstalt for Døvstumme Piger. Dengang lå institutionen i København og havde plads til syv piger. Men institutionen voksede hurtigt. I 1950'erne begyndte man også at optage mænd, og navnet ændredes til Hjemmet for Døve. Efter adskilligt flere navneskift end her omtalt har institutionen siden 1999 heddet Center for Døve.

I 1990'erne oprettede og drev Center for Døve bofællesskaber og støttecentre for døve, der ønskede at flytte i egen

Center for Døve set fra Oktobervej, 2006.

L.C. Borup blev født 6/7-1836 og døde 18/1-1903. Som finansborgmester i København blev Borup tilbudt sæder i diverse bestyrelser for både banker og humanitære organisationer, men han valgte at være "fri", altså kun at bære én kasket. Der var to skandaler med insiderhandel i finansborgmesterens regi, mens Borup var borgmester, men Borup var ikke involveret i nogle af dem, og blev begge gange rensset. Borup nåede lige at opleve indvielsen af det nye rådhus på Københavns Rådhusplads d. 11/1-1903. Hjemfaldspligten blev benyttet i stor stil i Københavns Kommune indtil 1906.

Foto: Det kgl. Bibliotek.

bolig men havde behov for pædagogisk støtte for at klare hverdagen. På Oktobervej ligger således flere boafdelinger. Én for unge døve, som har behov for en træningsperiode før udslusning til mere selvstændig bolig og to afdelinger for flerhandicappede døve, der har behov for særlig socialpædagogisk støtte. Desuden ligger der to små boafdelinger med socialpædagogiske behandlingsmuligheder og dagcenterbeskæftigelse for døve med autisme. Centret driver også Døves Vaskeri på Generatorvej og Aktivitetscenter for Flerhandicappede Døve, Døves Værksted samme sted.

Center for Døve er en af de grunde i kommunen, hvor man har hjemfaldspligt. "Hjemfaldspligt" i sin grundform er noget en københavnsk finansborgmester ved navn Ludvig Christian Borup opfandt i 1896. Borup var uddannet jurist og karakteriseres som en "fremragende begavelse". Han var højremand, dvs. svarende til konservativ i dag. Han blev borgmester i 1883, og da det var en livstidsstilling, forblev han borgmester til sin død i 1903. Hjemfaldspligten var en slags lejekontrakt, der skulle hindre grundprisernes himmelflugt på grund af jordspekulation. Den gik i al sin enkelhed ud på, at kommunen lod tinglyse en deklARATION, hvorefter den betingede sig ret til at tilbagekøbe grunden efter x-antal år. Til samme pris, som den oprindelig var solgt, vel at mærke! Hjemfaldspligten udløb normalt efter 100 år.

Lundevang Skole set fra skolegården, 2006.

I Gladsaxe blev hjemfaldspligten ikke brugt til at hindre jordspekulation men snarere til at hjælpe institutioner og boligselskaber i gang. Inflationen i 1960'erne og 70'erne var meget høj, og bolig manglen udtalt. I Gladsaxe Kommune valgte man at udleje nogle grunde på meget favorable vilkår til bl.a. institutioner som Center for Døve og Sofieskolen, samt diverse boligselskaber. En del af Høje Gladsaxe er bygget på kommunalt udlejet jord med hjemfaldspligt.

Når institutioner og boligselskaber fik lov at leje grunde, hvor kommunen havde tinglyst hjemfaldspligt, havde de til gengæld råd til at bygge. Ideen var at man udskød grundkøbet til institutionen eller boligselskabet havde bedre råd. Center for Døve har endnu ikke frikøbt hele deres grund.

20. Lundevang Skole

Lundevang Skole hed oprindelig Mørkhøj Skole og var bydelens første kommuneskole. Den blev bygget i 1948 og indviet i 1949. Men skolen blev hurtigt for lille, og en ny Mørkhøj Skole blev opført på Ilbjerg Allé. De næste mange år fungerede den lille skole som filialskole til Mørkhøj Skole.

I 1950'erne og 60'erne voksede hele Gladsaxe Kommune med stor hast, derfor kom der også flere børn og unge. De unge kunne efter folkeskolen fortsætte på Gladsaxe Gymnasium, som var oprettet i 1956. Ligesom med den første Mørkhøj Skole viste gymnasiet sig dog også meget hurtigt at være for lille. Gode råd var dyre. En gruppe på ti lærere gik derfor sammen og oprettede Søborg Gymnasium i 1961. En skolebygning havde man ganske vist ikke, man lånte sig frem til et festlokale i en almen bebyggelse i Bagsværd, og så var man i gang. To år senere forbarmede kommunen sig over det nye gymnasium og lod det overtage Mørkhøjs filialskole, altså nuværende Lundevang Skole, som ikke længere var nødvendig efter udvidelsen af Mørkhøj Skole og indvielsen af Enghavegård Skole, og derfor lå næsten ubenyttet hen. Her forblev Søborg Gymnasium indtil 1966, hvor det fik permanente lokaler i det nybyggede Høje Gladsaxe.

Nu stod politikerne atter med en tom skole. Mørkhøj Skole var stadig stor nok til at rumme sine elever uden at have

en filialskole. I stedet for valgte man at lade skolen indrette til specialskole for elever med særlige indlæringsvanskeligheder. Skolen blev døbt Lundevang Skole i 1967 og fungerer stadig som specialskole.

Og med dette siger vi farvel for denne gang. Håber det har været en god tur. Har I fået blod på tanden, er der udgivet flere vandreture for andre områder af kommunen. Guiderne fås på nærmeste bibliotek.

